

Одеський національний університет імені І.І. Мечникова
(повна назва вищого навчального закладу)
Кафедра диференціальної і спеціальної психології

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Проректор з науково-педагогічної роботи

(П.І.Б.)

2018__ р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«Системне моделювання психологічних феноменів»

Рівень вищої освіти ___ третій ___ Доктор філософії

Спеціальність _____ 053 «Психологія»

(код і назва спеціальності (тей))

Факультет психології та соціальної роботи

Робоча програма складена на основі навчальної програми з дисципліни
«Системне моделювання психологічних феноменів»

Розробники: Родіна Наталія Володимирівна, доктор психологічних наук,
професор, завідувач кафедри диференціальної і спеціальної психології

Навчальна програма затверджена на засіданні кафедри диференціальної і
спеціальної психології

Протокол № 9 від "13" травня 2018 р.

Завідувач кафедри

Родіна Н.В.

(підпис)

Схвалено навчально-методичною комісією (НМК) факультету психології та
соціальної роботи:

Протокол №2_21.05.18

Голова НМК

(Кременчуцька М.К.)

(підпис)

(прізвище та ініціали)

Переглянуто та затверджено на засіданні кафедри _____

Протокол № __ від. " ____ " вересня 20 ____ р.

Завідувач кафедри

_____

(підпис)

(_____)

(прізвище та ініціали)

Переглянуто та затверджено на засіданні кафедри _____

Протокол № __ від. " ____ " вересня 20 ____ р.

Завідувач кафедри

_____

(підпис)

(_____)

(прізвище та ініціали)

Мета дисципліни: полягає в ознайомленні з сучасними знаннями про епістемологічний дискурс та процедурну стратегію, які відповідають принципам застосування системного підходу у моделюванні психологічних феноменів.

Завдання дисципліни:

- Ознайомити аспірантів з основними поняттями, структурою і логікою розвитку в нашій країні і за кордоном вимог до системного моделювання психологічних феноменів.
- Навчити методам багатовимірного аналізу: множинної лінійної регресії, дисперсійного аналізу, факторного аналізу, які у системному моделюванні зазнали природного розвитку й об'єднання.
- Ознайомити з фундаментальними знаннями і практичними навичкам на всіх етапах виконання науково-дослідної роботи, включаючи пошук необхідної інформації, планування експерименту, безпосереднє виконання досліджу та обговорення отриманих результатів, формулювання теоретичних висновків.
- Навчити володіти методологією системного моделювання психологічних феноменів та створювати системні моделі психологічних феноменів відповідної наукової сфери діяльності.
- Навчити володіти процедурною стратегією, яка визначає набір і порядок застосування конкретних методів збору даних про об'єкт та предмет вивчення реальності, розглядаючи будь який її фрагмент як систему.
- Зформувати вміння інтегрувати і систематизувати психологічні знання, усувати надмірність у накопиченій інформації, скорочувати обсяг і підвищувати наочність описів у наукових психологічних дослідженнях.
- Навчити володіти процедурою зменшування суб'єктивізму в інтерпретації психічних явищ.

Процес вивчення дисципліни спрямований на формування елементів наступних **компетентностей**:

- КЗН. 04 - спроможність виконання наукових досліджень з застосуванням сучасних методологічних основ реалізації експерименту;
- КЗП. 05 - фундаментальні знання про системне моделювання психологічних феноменів як метод загальнонаукового рівня;
- КСП. 04 - базові уявлення про психодіагностичні та тренінгові методи і технології, що застосовуються у роботі з різними верствами населення.

Очікувані результати навчання. У результаті вивчення навчальної дисципліни доктор філософії повинен:

- володіти методами синтезу і аналізу, фундаментальними навичками науково-дослідної роботи;

- вміти аналізувати наукову літературу з метою вибору напрямку досліджень, обрати самостійно або кваліфіковано сприйняти представлену тему досліджень;
- вміти моделювати основні процеси майбутнього дослідження з метою вибору методів дослідження, наявного апаратурного забезпечення або створення нових методик, користуватися нормативно-правовими актами та нормативно-технічною документацією;
- оволодіти специфікою метода системного моделювання психологічних феноменів;
- мати уявлення про використання системного моделювання для прогнозування, планування та управління в дослідницькій, практичній і науковій діяльності психолога;
- вміти розробляти найбільш ефективні психодіагностичні методи, адаптуючи їх до психодіагностичних цілей;
- вміти проводити різні за формою та найбільш ефективні тренінгові методи і технології, адаптуючи їх за психотехнічними цілями.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 90 годин, що становить 3 кредитів ЄКТС.

3. Зміст навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Класифікація сучасних системних методологічних підходів у моделюванні

Тема 1. Методологія системного аналізу у психологічних дослідженнях. Поняття системного, комплексного та цілісного підходу в психологічному науковому дослідженні. Теорія систем в філософії. Системологія. Системний підхід в психології. Параметрична загальна теорія систем А.І. Уймова. «Тверда» та «м'яка» системні методології. Основні поняття, структура і логіка розвитку в нашій країні і за кордоном вимог до системного моделювання психологічних феноменів.

Тема 2. Системна модель та вимоги до неї.

Моделювання основних процесів дослідження. Наукове пізнання і моделювання. Модель як метод описування системи. Класифікація сучасних системних методологічних підходів у моделюванні. Етапи системного моделювання. Верифікація моделей. Принципи вибору серед альтернативних моделей. Каузальні моделі. Побудова шляхових діаграм. Моделі класифікації, сегментації і асоціації. Від моделі до теорії. Створення психологічних теорій на основі системних моделей. Емпірична верифікація моделі дослідження.

Змістовий модуль 2. Характеристика процедурної стратегії у системному моделюванні психологічних феноменів

Тема 3. Процедурна стратегія та верифікація системних моделей.

Процедурна стратегія, яка визначає набір і порядок застосування конкретних методів збору даних про об'єкт та предмет вивчення реальності, розглядаючи будь який її фрагмент як систему. Принципи вибору серед альтернативних моделей. Методи багатовимірного аналізу: множинної лінійної регресії, дисперсійного аналізу, факторного аналізу, які у системному моделюванні зазнали природного розвитку й об'єднання.

Тема 4. Сучасні статистичні програмні пакети та програми.

Сучасні статистичні програмні пакети та презентація отриманих експериментальних даних за допомогою сучасних комп'ютерних програм. Обробка даних дослідження та оформлення результатів. Форми відображення результатів наукового дослідження. Урахування у психологічних дослідженнях загальнолюдських цінностей, суспільних та державних виробничих інтересів.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви тем	Кількість годин									
	Денна форма					Заочна форма				
	Усього	у тому числі				Усього	у тому числі			
		л	п/с	лаб	ср		л	п/с	лаб	ср
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Змістовий модуль 1. Класифікація сучасних системних методологічних підходів у моделюванні										
Тема 1. Методологія системного аналізу у психологічних дослідженнях.	22	2			20					
Тема 2. Системна модель та вимоги до неї.	22		2		20					
Разом за змістовим модулем 1	44	2	2		40					
Змістовий модуль 2. Характеристика процедурної стратегії у системному моделюванні психологічних феноменів										
Тема 3. Процедурна стратегія та верифікація системних моделей.	24		2		22					
Тема 4. Сучасні статистичні програмні пакети	22		2		20					

та програми.									
Разом за змістовим модулем 2	46		4		42				
ІНДЗ*									
Усього годин	90	2	6		82				

* – за наявності

5. Теми семінарських занять

6. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Системна модель та вимоги до неї.	2
2	Процедурна стратегія та верифікація системних моделей.	2
3	Сучасні статистичні програмні пакети та програми.	2

7. Теми лабораторних занять

8. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми/ види завдань	Кількість годин
1	Написання реферату на запропоновану тему.	30
2	Підготувати та обґрунтувати методологічну основу та методи власного дисертаційного дослідження	26
3	Підготувати мануали психодіагностичних методик (5-7), які заплановано застосовувати у власному дослідженні.	26
	Разом	82

9. Індивідуальне навчально-дослідне завдання

10. Методи навчання

Лекції, дискусії, презентації, доповіді.

11. Методи контролю

Перевірка конспектів лекцій та відвідування теоретичних та практичних занять. Оцінювання індивідуальної роботи у вигляді презентації та завершальний модульний контроль.

Критерії оцінювання:

1.	Наявність конспекту лекцій	10
2.	Відвідування теоретичних та практичних занять	8
3.	Реферат	20
3.	Індивідуальна робота у вигляді презентації	32
4.	Підсумковий контроль	30

12. Питання для підсумкового контролю

1. Класифікація сучасних системних методологічних підходів у моделюванні
2. Методологія системного аналізу у психологічних дослідженнях.
3. Поняття системного, комплексного та цілісного підходу в психологічному науковому дослідженні.
4. Теорія систем в філософії. Системологія.
5. Системний підхід в психології.
6. Параметрична загальна теорія систем А.І. Уймова.
7. «Тверда» та «м'яка» системні методології.
8. Основні поняття, структура і логіка розвитку в нашій країні і за кордоном вимог до системного моделювання психологічних феноменів.
9. Системна модель та вимоги до неї.
10. Моделювання основних процесів дослідження.
11. Наукове пізнання і моделювання.
12. Модель як метод описування системи.
13. Класифікація сучасних системних методологічних підходів у моделюванні.
14. Етапи системного моделювання.
15. Верифікація моделей.
16. Принципи вибору серед альтернативних моделей.
17. Каузальні моделі.
18. Побудова шляхових діаграм.
19. Моделі класифікації, сегментації і асоціації.
20. Від моделі до теорії.
21. Створення психологічних теорій на основі системних моделей.
22. Емпірична верифікація моделі дослідження.
23. Характеристика процедурної стратегії у системному моделюванні психологічних феноменів.
24. Процедурна стратегія та верифікація системних моделей.
25. Процедурна стратегія, яка визначає набір і порядок застосування конкретних методів збору даних про об'єкт та предмет вивчення реальності, розглядаючи будь який її фрагмент як систему.
26. Принципи вибору серед альтернативних моделей.
27. Методи багатовимірного аналізу: множинної лінійної регресії, дисперсійного аналізу, факторного аналізу, які у системному моделюванні зазнали природного розвитку й об'єднання.
28. Сучасні статистичні програмні пакети та програми.
29. Сучасні статистичні програмні пакети та презентація отриманих експериментальних даних за допомогою сучасних комп'ютерних програм.
30. Обробка даних дослідження та оформлення результатів.

31.Форми відображення результатів наукового дослідження.

32.Урахування у психологічних дослідженнях загальнолюдських цінностей, суспільних та державних виробничих інтересів.

13. Розподіл балів, які отримують студенти

Поточний контроль		Модульний контроль 1	Модульний контроль 2	Підсумковий контроль	Сума балів
Змістовий модуль 1	Змістовий модуль 2				
8	10	20	32	30	100

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
85-89	B	добре	
75-84	C		
70-74	D	задовільно	
60-69	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

14. Методичне забезпечення

Методичні розробки, презентації лекцій, конспект лекцій й список літератури.

15. Рекомендована література

Основна

1. Бурлачук Л.Ф. Психодіагностика /Л.Ф. Бурлачук.- СПб: Питер, 2003.- 352 с.
2. Кэмпбелл Д. Модели экспериментов в социальной психологии и прикладных исследованиях. СПб.: Социально-психологический центр, 1996.- 391с.
3. Мерлин В.С. Очерк интегрального исследования индивидуальности / В.С. Мерлин. - М.: Педагогика, 1986. - 254 с.

4. Митина О. В. Основные идеи и принципы структурного моделирования / О.В. Митина // Ученые записки кафедры общей психологии МГУ / Под ред. Б. С. Братуся, Е. Е. Соколовой. - М.: Смысл, 2006. - С. 272 - 296.
5. Митина О.В. Факторный анализ для психологов / О.В. Митина, И.Б. Михайловская. – М.: Учебно-методический коллектор «Психология», 2001. – 169 с.
6. Польовий М.А. Політичні процеси: теорія та практика моделювання: монографія / М.А. Польовий. – Одеса : Фенікс, 2011. – 288 с.
7. Родіна Н. В. Системне моделювання копінг-поведінки, що реалізується в парадигмі психодинамічного підходу. Концепція дослідження / Н. В. Родіна // Актуальні проблеми психології. – 2010. – Т. 11, вип. 3. – С. 372–379.
8. Родіна Н. В. Ієрархічна модель структури копінг-поведінки / Н. В. Родіна // Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки : зб. наук. пр. / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка ; редкол. : В. І. Судаков [та ін.]. – К. : Логос, 2011. – Т. 1. – С. 120–129.
9. Родіна Н. В. Емпірична верифікація системної моделі копінг-поведінки, що реалізується в парадигмі психодинамічного підходу / Н. В. Родіна // Актуальні проблеми психології. – Т. 11. Психологія особистості. Психологічна допомога особистості. – Вип. 4, ч. 2. / за ред. : С. Д. Максименка, М. В. Папучі. – К. : Інститут психології ім. Г. С. Костюка, 2011. – С. 208–217.
10. Родіна Н.В. Психологія копінг-поведінки: системне моделювання : дис. докт. псих. наук :19.00.01 / Родіна Наталія Володимирівна. – Київ, КНУ імені Тараса Шевченка, 2013. – 504 с. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dspace.onu.edu.ua:8080/handle/123456789/4098>
11. Родіна Н.В. Психологія стресу, копінг-поведінки і здоров'я: навчально-методичний посібник / Н.В. Родіна; ОНУ ім. І.І. Мечникова. – Донецьк: «Східний видавничий дім», 2015. – 165 с.
12. Родіна Н.В. Системні уявлення про копінг в парадигмі Марковських моделей / Н.В. Родіна // Стаття у фаховому виданні Освіта та розвиток обдарованої особистості. – 2014. - № 9-10 (28-29). – С. 28-31.
13. Родіна Н.В. Системно-параметрична модель формування копінг-поведінки / Н.В. Родіна // Інтернет-конференція «Пізнавальний та перетворювальний потенціал історичної психології як науки» (2 лютого-1 березня у м. Одеса, 2012), режим доступу: <http://forum.onu.edu.ua/index.php/topic,5064.0.html>.
14. Тощенко, Ж. Т. Теоретические и прикладные проблемы исследования новых явлений в общественном сознании и социальной практике / Ж. Т. Тощенко // Социологические исследования. - 2010. - №7. - С. 3-6 .

15. Уемов А.И. Основы формального аппарата параметрической общей теории систем / А.И. Уемов // Системные исследования. – М.: Наука, 1984. – С. 152-180.
16. Уёмов А.И. Системные аспекты философского знания.– Одесса: Негоциант, 2000.– 160 с.
17. Ханин, Ю.Л. Стандартный алгоритм адаптации зарубежных опросных методов / Ю.Л. Ханин // Психологические проблемы предсоревновательной подготовки спортсменов к ответственным соревнованиям / ЛНИИФК; под ред. Ю.Я. Киселева. Л., 1977. С. 129-135.
18. Arbuckle J.L. AMOS 18.0 Users Guide / J.L. Arbuckle. - SPSS Inc., Chicago, Illinois, 2009. – 654 p.
19. Aspinwall L. G. Modeling cognitive adaptation: A longitudinal investigation of the impact of individual differences and coping on college adjustment and performance / L. G. Aspinwall, S. E. Taylor // Journal of Personality and Social Psychology. – 1992. - №63. - P. 989-1003.
20. Blalock H.M. Theory Construction: From Verbal to Mathematical Formulation / H.M. Blalock. - Englewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall, 1969. – 180 p.
21. Browne M.W. Alternative ways of assessing model fit / M.W. Browne, R. Cudeck // Testing structural equation models / K.A. Bollen, J.S. Long. - Newbury Park, CA: Sage, 1993. – P. 136–162.
22. Checkland P. Soft Systems Methodology in Action / P. Checkland, J. Scholes. - N.Y.: John Wiley & Sons, 1999. - 418 p.
23. Cohen J. Statistical power analysis for the behavioral sciences / J. Cohen. - Lawrence Erlbaum Assoc., Hillsdale, NJ., 1988. - 567 p.
24. Comrey A. L. A first course in factor analysis (2nd ed.). / A.L. Comrey, H.B. Lee. - Hillsdale, NJ: Erlbaum., 1992. – 423p.
25. Field A.P. Discovering Statistics Using SPSS For Windows / A.P. Field. - Sage Publications, Thousand Oaks, CA., 2000. - 512 p.
26. Hoelter D. R. The analysis of covariance structures: Goodness-of-fit indices / D.R. Hoelter // Sociological Methods and Research. - 1983. - №11. - P. 325–344.
27. Wilson B. Soft Systems Methodology: Conceptual Model Building and Its Contribution / B. Wilson. - N.Y.: John Wiley & Sons, 2001. - 260 p.

Додаткова

1. Галиновский С.А. Анализ типологии политических устройств при помощи параметрической ОТС / С.А. Галиновский // Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. Серия «Философия. Культурология. Политология. Социология». – 2010. – Т. 23 (62), № 2. - С. 217-221
2. Галян І.М. Психодіагностика/ І.М. Галян. – Київ, 2009. – 463 с.

3. Кун Т. Структура научных революций. М.: «АСТ», 2003. — 605 с.
4. Матурана У. Древо познания / У. Матурана, Ф. Варела. – М.: Прогресс-Традиция, 2001. – 224 с.

Електронні інформаційні ресурси

1. Психологічна бібліотека Київського Фонду сприяння розвитку психічної культури. Даний ресурс містить максимально широкий спектр ключових текстів з психології, психогієни, філософії, релігії, культурології та ін. Режим доступу: <http://psylib.kiev.ua/>
2. Сайт факультету соціології та психології Київського національного університету імені Тараса Шевченка представляє наукову фахову онлайн-бібліотеку, зокрема понад 20 повнотекстових електронних версій видань з психології. Режим доступу <http://www.socd.univ.kiev.ua/>
3. Інститут корекційної педагогіки і психології, м. Київ. Режим доступу www.ikpp.npu.edu.ua/index.php?limitstart
4. Сайт факультету Московського державного університету ім М.В.Ломоносова. В розділі «Наукова робота» розміщено монографії, статті співробітників університету. Режим доступу <http://www.psy.msu.ru/>
5. Перша українська електронна бібліотека підручників. Режим доступу <http://pidruchniki.com.ua/>
6. Електронна бібліотека. Режим доступу <http://www.info-library.com.ua/>
7. <http://www.odnb.odessa.ua/>- ОННБ імені М.Горького та електронна бібліотека.
8. <http://www.nbu.gov.ua/> - Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського та електронна бібліотека.
9. <http://kspodn.onu.edu.ua/index.php/kunena/konferentsii-ipo> - Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Пізнавальний та перетворювальний потенціал історичної психології як науки».
10. «Международный журнал прикладных и фундаментальных исследований» <http://www.rae.ru/upfs/>.